

*Хоббі Ю. С.,**кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету*

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена проблемним моментам впровадження європейських стандартів дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України і містить пропозиції по їх подоланню.

Ключові слова: освіта, європейські стандарти освіти, навчання протягом життя, Болонський процес, дистанційне навчання.

Постановка проблеми. Основним з напрямків зовнішньої політики України є курс на європейську інтеграцію, що було підкріплено Угодою про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими співтовариствами та їх державами-членами 1994 р. З цієї метою з 1999 року започатковано процес адаптації та гармонізації законодавства України із законодавством Європейського Союзу (далі – ЄС) (Концепція адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, схвалена постановою Кабінету Міністрів України від 16 серпня 1999 р. №1496; Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства ЄС, затверджена Законом України від 18.03.2014 р. № 1629-IV).

Одним з пріоритетних напрямів інтеграції України до Європейського Союзу є імплементація та застосування європейських стандартів у сфері надання освітніх послуг. Європейський освітній простір базується на Болонському процесі, який сприяє модернізації змісту освіти, посиленню діалогу та співпраці між студентом та викладачем чи адміністратором, упровадженню та реалізації концепції навчання протягом життя, як одного з пріоритетів європейського освітнього простору, посиленню співробітництва між вищими навчальними закладами [1]. Ефективним засобом реалізації принципу навчання протягом життя є широке використання можливостей дистанційної освіти. Його впровадження покликано підвищити якість і забезпечити доступність освіти на рівні європейських стандартів, залучити до освітнього процесу ті верстви населення, які в силу об'єктивних причин не можуть здобути освіту традиційним шляхом. До них можна віднести осіб, які часто перебувають у відрядженні, військовослужбовців, територіально віддалених слухачів, жінок, що перебувають у декретній відпустці, осіб з фізичними вадами, тих, хто поєднує навчання та роботу (таких більше) та мусить підвищувати свою кваліфікацію, а також тих, кому просто не вистачило місця у традиційних ВНЗ. Це, в свою чергу, допоможе і розв'язанню соціально-економічних проблем, пов'язаних, насамперед, з працевлаштуванням випускників та диспропорціями на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням реформування системи освіти в Україні взагалі та впровадженням дистанційного навчання зокрема займалися такі науковці, як В.С. Журавський, М.З. Згуровський, В.Г. Кремень та ін.

Метою даної статті є аналіз проблем впровадження дистанційного навчання в Україні та надання пропозицій щодо їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Європейські стандарти надання освітніх послуг базуються на Болонській декларації 1999 р., яка стосується стандартизації підходів до організації навчального процесу і функціонування вищої школи в Європейському Союзі; Резолюції Ради Європи від 13 липня 2001 року «Про електронне навчання», яка поставила перед країнами-учасниками завдання «використовувати потенційні можливості мережі Інтернет, мультимедійних і віртуальних засобів для більш успішної й швидкої реалізації навчання протягом життя як основного принципу освіти, а також для забезпечення доступу до освіти й підготовки для всіх осіб, зокрема для тих, чий доступ обмежений через соціальні, економічні, географічні або інші причини» [2] тощо.

Ще раніше, у січні 1987 року, була заснована Європейська асоціація університетів дистанційного навчання (EADTU) для сприяння співробітництву між європейськими організаціями відповідного профілю. Сьогодні до EADTU входить 21 член від 19 країн, які забезпечують дистанційне навчання більше 2 млн. студентів [3].

Україна приєдналася до Болонського процесу у 2005 році. Ця участь ґрунтується на широкій нормативно-правовій базі. Зокрема, були прийняті Укази Президента України від 04.07.2005 р. № 1013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні», від 20.03.2008 р. № 244 «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні», від 25.09.2008 р. № 857 «Про забезпечення подальшого розвитку вищої освіти в Україні»; Постанова Кабінету Міністрів України від 7.12.2005 р. № 1153 «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці на 2006-2010 роки»; Накази Міністерства освіти і науки України від 23.01.2004 р. № 48 «Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу», від 23.01.2004 р. № 49 «Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004-2005 роки», від 20.10.2004 р. № 812 «Про особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу», від 30.12.2005 р. № 774 «Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу», від 10.02.2010 р. № 99 «Про концепцію організації підготовки магістрів в Україні» та ін.

Але, незважаючи на значну кількість нормативно-правових актів, існує безліч недоліків запровадження реформування освіти в Україні взагалі та її окремих аспектів, зокрема дистанційного навчання.

Впровадження дистанційного навчання в Україні є одним з важливих елементів реформування освіти, покликаний за-

довольнити освітні потреби громадян упродовж усього життя, забезпечити доступ до освітньої і професійної підготовки всіх, хто має необхідні здібності та адекватну підготовку. Даний процес базується на Постанові Кабінету Міністрів України від 23.09.2003 р. № 1494 «Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 роки» [4], Наказах Міністерства освіти і науки України від 07.07.2000 р. № 293 «Про створення Українського центру дистанційної освіти» [5], від 26 квітня 2004р. № 335 «Про створення Координаційної ради з розвитку системи дистанційного навчання при Міністерстві освіти і науки» [6], від 25.04.2013 р. № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» [7] та від 30.10.2013 р. № 1518 «Про затвердження Вимог до вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти, наукових, освітньо-наукових установ, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців за акредитованими напрямками і спеціальностями» [8] тощо.

Під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [7].

Впровадження дистанційного навчання покликано забезпечити громадянам можливість реалізації конституційного права на здобуття освіти та професійної кваліфікації, підвищення кваліфікації незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання відповідно до їх здібностей [7].

На виконання нормативних актів була створена відповідна організаційна структура дистанційної освіти України, яка на даному етапі включає: – Раду з питань моніторингу розвитку дистанційної освіти при Кабінеті Міністрів України; – Координаційну Раду Міністерства освіти і науки України з питань дистанційної освіти; – Український центр дистанційної освіти; – регіональні центри ДО у містах: Харків, Львів, Одеса, Донецьк, Дніпропетровськ; – базові центри ДО за напрямками фахової підготовки, – локальні центри ДО; – науково-методичні комісії за напрямками діяльності СДО [9].

Рада з питань моніторингу розвитку дистанційної освіти при Кабінеті Міністрів України складається з представників міністерств, відомств і організацій, що мають можливість і повноваження забезпечити належні умови для розвитку Системи дистанційної освіти в Україні і координує усі роботи в цій сфері, розробку механізму фінансування та матеріально-технічного забезпечення і контроль за діяльністю усіх структурно складових дистанційної освіти.

Координаційна Рада Міністерства освіти Науки України є міжвідомчим дорадчим органом при Міністерстві освіти і науки України, який складається з представників Міністерства освіти і науки України та його інституцій; Українських центрів дистанційної освіти регіональних, базових і локальних центрів дистанційної освіти; навчальних закладів і організацій, що мають відповідні нароби в сфері дистанційної освіти і забезпечує координацію робіт з формування і реалізації державної політики щодо розвитку системи дистанційного навчання.

Український центр дистанційної освіти є головною організацією системи дистанційної освіти, який забезпечує

підготовку проектів відповідних нормативно-правових документів, координацію розробок та впровадження технології дистанційного навчання та навчальних планів, розробку дистанційних курсів з урахуванням міжнародних стандартів дистанційної освіти, розробку системи інформаційно-аналітичного забезпечення, включаючи маркетингові дослідження та рекламну діяльність.

Регіональні центри дистанційної освіти створюються на базі тих ВНЗ, які є регіональними центрами телекомунікаційної мережі науки і освіти і приймають участь у вдосконаленні і розвитку телекомунікаційної інфраструктури, розробці та впровадженні технології дистанційного навчання та навчальних планів, у підготовці проектів відповідних нормативно-правових документів, підготовці кадрів тощо. Регіональні центри можуть бути одночасно і базовими центрами за напрямками фахової підготовки.

Базові центри дистанційної освіти за напрямками фахової підготовки створюються на базі вищих навчальних закладів, що мають визначні навчально-методичні та наукові нароби за одним або декількома напрямками фахової підготовки; мають суттєвий внесок у розробку і впровадження технологій дистанційного навчання та відповідно підготовлений кадровий склад. Вони забезпечують розробку дистанційних курсів за визначеним Координаційною Радою напрямком фахової підготовки та приймають участь у підготовці проектів відповідних нормативно-правових документів, у розробці методик навчання за напрямками підготовки фахівців та виробленні рекомендації щодо впровадження інформаційних технологій і дистанційних курсів у різні форми навчання тощо.

Локальні центри дистанційної освіти створюються на базі вищих, професійно-технічних або середніх навчальних закладів, що мають доступ до телекомунікаційних мереж, сучасну комп'ютерну базу та підготовлений кадровий склад і здійснюють навчання за дистанційними технологіями відповідно до ліцензованої освітньої діяльності.

Науково-методичні комісії за напрямками діяльності дистанційної освіти координують розробку теоретичних і науково-психологічних засад дистанційної освіти, координують розробку теоретичних і науково-психологічних засад освіти, проводять попередню експертизу усіх складових дистанційного навчання, включаючи рекомендації щодо акредитації закладів освіти у реалізації цієї форми навчання і сертифікації окремих дистанційних курсів [10].

Дистанційне форма навчання має безліч переваг: це і доступність освіти; стирання географічних кордонів між дистанційним студентом та ВНЗ; зручний графік навчання, який студент формує самостійно; можливість обирати порядок вивчення дисциплін, курси, темп засвоєння матеріалу; невисокі витрати на навчання тощо.

Та, нажалі, сучасний стан розвитку дистанційного навчання у ВНЗ України ще не відповідає європейським стандартам. Станом на 2013 рік в Україні запроваджена дистанційна форма навчання або відкрито центр дистанційного навчання лише у 32 закладах освіти.

При запровадженні даної форми навчання ВНЗ України стикаються із рядом труднощів. Серед проблем можна назвати наступні.

Перш за все, це складнощі у розумінні суті дистанційного навчання, яке часто плутають із заочною формою, оскільки вони дуже схожі і використовують або можуть використовувати сучасні ІТ-технології. Дистанційне навчання майже виключає очне спілкування між викладачем й студентом, окрім необхідності приходити на іспити та заліки і захист

кваліфікаційної роботи. Крім того, на відміну від заочного навчання, яке передбачає роботу з групою студентів, дистанційне забезпечує індивідуальний підхід і здійснюється з допомогою освітнього порталу ВНЗ, телефонного і відеозв'язку, електронної пошти тощо.

По-друге, це проблеми фінансово-технічного характеру, пов'язані з недостатнім рівнем комп'ютеризації та комп'ютерної грамотності, доступу до телекомунікаційних мереж, в тому числі до Інтернету, електронних бібліотек, як ВНЗ, так і потенційних студентів; низькою пропускнуною спроможністю електронної мережі; обладнанням відеоконференцзалів, інтернет-аудиторій, віртуальних лабораторій; розробка ефективного та доступного програмного забезпечення (як правило, створенням програмної платформи для дистанційного навчання займаються комерційні організації, і коштує це недешево); ускладнення ідентифікації дистанційних студентів та шахрайство і пов'язана з цим низька якість освіти тощо.

По-третє, існують методичні проблеми: розробка навчально-методичних комплексів дистанційного навчання, особливо для людей з обмеженими можливостями, та їх сертифікація; відсутність достатнього досвіду у викладачів у підготовці інтерактивних та анімаційних лекційних матеріалів, створення яких ще і дороге; проблема захисту авторських прав розробників програмного забезпечення та навчально-методичних комплексів; заплутані критерії, засоби і системи контролю якості освіти тощо.

По-четверте, виникають і соціально-психологічні проблеми: підготовка кадрів для дистанційного навчання (більшість досвідчених педагогів з великим стажем не володіють сучасними ІТ-технологіями, не кажучи вже про необхідність опанування новими формами дистанційної роботи із студентами, крім того, стоїть питання, як розрахувати та розподілити його навантаження і відповідно оплати праці); недостатній безпосередній контакт між викладачем та дистанційним студентом, зокрема і через надзвичайну професійну завантаженість вітчизняних педагогів (якщо західні професори викладають 1-2 дисципліни та їх навантаження складає близько 300 годин у рік, то стандартне навантаження наших викладачів складає 1000 годин та охоплює більш ніж 2 дисципліни, що заважає зосередитися на якості освіти), неможливість оперативної відповіді студенту, а також пов'язана з цим і проблема додержання режиму роботи за ПК (перерва на 10-15 хвилин кожну годину), що ускладнюється необхідністю майже завжди бути в режимі он-лайн для цілодобової підтримки суб'єктів дистанційного навчання; низька самоорганізація та вмотивованість студентів і те, що дистанційні технології підходять і зрозумілі не всім, тощо.

Вирішити ці проблеми самотужки жодному ВНЗ не під силу, з приводу чого Харківським державним політехнічним університетом пропонується сформувати інформаційну освітню мережу «Українська дистанційна освіта» для вільного користування інформацією суб'єктами мережі та об'єднання зусиль по створенню повноцінної дистанційної освіти [11].

На нашу думку, впровадження дистанційної форми навчання найбільш ефективно з приводу якості освіти і рентабельне для отримання другої вищої освіти, курсів перепідготовки та підвищення кваліфікації, для окремих короткострокових курсів, бізнес орієнтованих курсів, але не для основної або базової освіти. Крім того, слід використовувати переваги дистанційного навчання для дистанційного безкоштовного навчання вітчизняних студентів у професо-

рів провідних університетів Європи та Америки, що значно підвищить рівень якості освіти та престиж навчання саме у тому ВНЗ, який пропонує ці послуги.

Стосовно забезпечення кадрами, тут слід вирішувати проблеми технічної, професійної та психологічної підготовки викладача до роботи у нових умовах з використанням нових технологій та методів взаємодії із студентами. Для цього необхідно запровадити систему цілодобової технічної підтримки викладачів через відповідні інтернет-ресурси та канали зв'язку. Крім того, важливо створення при кожному ВНЗ відділу дистанційної освіти, який би координував вибір і застосування системного програмного забезпечення, організовував підтримку сервера та послуги інтернет-провайдера, надавав технічну та методичну підтримку викладачам, та студентській служби для вирішення грошових відносин між студентом і ВНЗ (рахунки студентів, фінансова допомога, штрафи), академічних питань (консультування, реєстрація, допуск у бібліотеку, оцінки) та іншими соціальними моментами від охорони здоров'я до взаємодії із потенційним роботодавцем [12]. Проблема розрахунку та розподілення навантаження викладача (з оглядаючись на нормативи режиму роботи на ПК) і відповідно оплати праці повинна вирішуватися комплексно і у взаємодії органів влади, ВНЗ та їх співробітників з внесенням відповідних змін у нормативно-правові акти.

Також слід організувати відповідні роз'яснювальні та методичні семінари та курси для викладацького складу; а організаційна та змістова недосконалість системи зовнішнього тестування фактично зменшує доступ до вищої освіти та ін.

З приводу усунення проблеми ідентифікації студентів та пов'язаного з цим шахрайства доцільним вважається застосування віддаленого нагляду за студентами під час проходження тестування або складання іспиту як наживо, за допомогою відповідних програм не кшталт програми Skype, так і шляхом запису дій студентів за допомогою веб-камер, блокування браузерів та інших програм під час тестування з поєднанням нагляду, застосування програмного забезпечення для виявлення плагіату [13]. Крім того, широко розповсюджена практика, коли для складання іспитів студент повинен з'явитися до ВНЗ.

Висновки. Таким чином, ми бачимо, що, незважаючи на належне нормативно-правове забезпечення впровадження європейських стандартів дистанційного навчання в ВНЗ України, існує безліч проблемних моментів фінансового, технічного, інформаційного, методичного, соціального, психологічного характеру. Для вирішення цих питань необхідно створити глобальну інформаційну освітню мережу ВНЗ, які надають послуги дистанційного навчання та залучити до їх досвіду інші ВНЗ. Для вирішення проблеми кадрового забезпечення дистанційної освіти необхідно запровадити систему цілодобової технічної підтримки викладачів через відповідні інтернет-ресурси та канали зв'язку, створити при кожному ВНЗ відділи дистанційної освіти та студентської служби, організувати відповідні роз'яснювальні та методичні семінари та курси для викладацького складу.

Крім того, доцільним та економічно вигідним вважається впровадження дистанційної форми навчання для отримання другої вищої освіти, курсів перепідготовки та підвищення кваліфікації, для окремих короткострокових курсів, бізнес орієнтованих курсів. Також на початковому етапі впровадження цієї системи краще використовувати змішану форму навчання, яка передбачає особисту присутність студента при складанні заліку, іспиту або захисті кваліфікаційної роботи.

Література:

1. Что даст гражданам Украины соглашение об ассоциации между Европейским Союзом и Украиной? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://euroa.com/ukraine/eu-ukraine-association-agreement>.
2. Використання новітніх технологій навчання в Україні: вимоги Болонського процесу та перспективи запровадження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/november08/14.htm>.
3. Европейская ассоциация университетов дистанционного обучения EADTU [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mesi.ru/about/partners/index.php?ID=76649>.
4. Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2003 р. №1494 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1052.1454.0>.
5. Про створення Українського центру дистанційної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 07 07 2000 р. №293 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/01.html>.
6. Про створення Координаційної ради з розвитку системи дистанційного навчання при Міністерстві освіти і науки: Наказ Міністерства освіти і науки України від 26 квітня 2004р. № 335 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakony.com.ua/lawbase/sedcontent.html?id=130987&p=1>.
7. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р. №466 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.
8. Про затвердження Вимог до вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти, наукових, освітньо-наукових установ, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців за акредитованими напрямками і спеціальностями: Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.10.2013 р. №1518 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1857-13>.
9. Історія становлення дистанційної освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/distance/ukraine/>.
10. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні загальні положення і визначення. Світовий процес переходу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://te.zavantag.com/docs/561/index-16983.html>.
11. Меморандум створення інформаційної освітньої мережі «Українська дистанційна освіта» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/distance/ukraine/add/00/>.
12. Критерії якості дистанційної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/12/>.
13. 5 методів освіти в Інтернеті, які здатні забезпечити чесність студентів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/articles/1718.html>).

Хобби Ю. С. Проблемы внедрения европейских стандартов дистанционного обучения в высших учебных заведениях Украины

Аннотация. Статья посвящена проблемным моментам внедрения европейских стандартов дистанционного обучения в высших учебных заведениях Украины и содержит предложения по их преодолению.

Ключевые слова: образование, европейские стандарты образования, обучения на протяжении жизни, Болонский процесс, дистанционное обучение.

Khobbi Y. Problems of implementation of European standards of distance learning in higher educational institutions of Ukraine

Summary. The article discusses problems of implementation of European standards of distance learning in higher educational institutions of Ukraine and provides suggestions for overcoming them.

Key words: education, European standards of education, lifelong learning, the Bologna process, distance learning.